

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende (SOU 2025:56)

Ju2025/01097

Betänkandet behandlar en konstitutionell fråga av central betydelse för rättsstatens och demokratins bestånd. Det finns ett tydligt samband mellan betänkandet och det tidigare betänkandet om Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12). Många av de frågor som berördes i det tidigare betänkandet återkommer i det nu aktuella betänkandet. Hovrätten hänvisar därför också i dessa delar till det yttrande som hovrätten ingav beträffande SOU 2023:12.

Sett i ett längre och bredare perspektiv återspeglar dessa betänkanden en i grunden förändrad syn på domstolarnas roll i den moderna demokratin. För inte länge sedan sågs domstolar närmast som ett potentiellt hot mot demokratins beslutsprocesser och förverkligande. I dag kan det konstateras att det i Sverige i princip råder politisk konsensus om att en fungerande demokrati tvärtom förutsätter att domstolar och domare har ett starkt oberoende och är fria från otillbörlig påverkan av utomstående aktörer eller politiska opinioner. Den nuvarande demokratiuppfattningen kan benämnas som *konstitutionell demokrati* i bemärkelsen att även den politiska demokratin är beroende av ett domstolskontrollerat lagstyre och rättsstatens principer.¹

Betänkandet avser i formell mening inte de delar av domstolars och domares oberoende som regleras i regeringsformen. Det står dock klart att betänkandets förslag i utredningen är tydligt kopplade till den konstitutionella kärnfrågan om oberoende domstolars betydelse för demokratin och deras ställning i konstitutionellt hänseende. (se s. 22–23 och s. 134 i betänkandet)

Ett av huvuddragen i betänkandet är att regleringen av domares ansvar och rättsliga ställning förskjuts från det arbetsrättsliga paradigmet till det konstitutionella. Hovrätten ställer sig helt bakom detta synsätt. Att Justitiekanslerns tillsyn över domstolsväsendet avskaffas är ett betydelsefullt uttryck för denna hållning.

Hovrätten tillstyrker utredningens centrala förslag om förändringar av Domarnämndens organisation samt inrättande av en särskild domar

¹ Se t.ex. Eivind Smith, Sverige som konstitutionell demokrati, SvJT 2000 s. 11–35.

ansvarsnämnd och en ny ordning för prövning av ordinarie domares rättsliga ställning. Hovrätten har i övrigt inga invändningar mot de förslag som framförs i betänkandet.

Domstolars oberoende – en blick framåt

Hovrätten är medveten om att utredningens uppdrag inte har omfattat att föreslå förändringar i regeringsformen. Hovrätten är dock av uppfattningen att ett förstärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende bäst säkerställs genom ett stärkande av deras konstitutionella ställning i grundlagen.

Den nuvarande regleringen i regeringsformen behandlar inte domstolarna som statsorgan jämställda med riksdag, regering och statschef. Det är också tydligt att riksdagen är det centrala och främsta statsorganet enligt regeringsformen.² Att domstolarna intar en underordnad ställning i grundlagen kan försvaga deras möjlighet att i framtiden stå emot påtryckningar från politiska aktörer.

Den dömande maktens konstitutionella legitimitet vilar i allt väsentligt på dess förmåga att vara lagens – ytterst grundlagens – uttolkare.³ Ett domstolsavgörande ska i princip kunna föras tillbaka till lag och grundlag. Så länge som domstolarna efter bästa förmåga håller sig innanför sådana gränser kan deras kontroll över beslut av andra offentliga organ, inbegripet riksdagen, svårligen kritiseras för att vara odemokratisk. En sådan kritik skulle i själva verket innebära att regeringsformens princip om att den offentliga makten utövas under lagarna också betraktas som odemokratisk.⁴ En grundlag som är avsedd att säkra den konstitutionella demokratin – vilket synes vara den avsikt som genomsyrar båda de utredningar som berörs i detta yttrande – bör därför enligt hovrättens mening uttryckligen bygga på maktodelningsprincipen där domstolarna intar ställning av tredje statsmakt.⁵

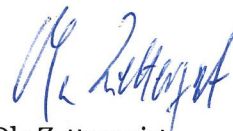
Mot bakgrund av det nu sagda vill hovrätten framföra att framtida åtgärder för att stärka domstolarnas oberoende också bör omfatta de konstitutionella frågor som här har berörts. En sådan framtida utredning bör även omfatta frågan om ett eventuellt behov av en särskild författningsdomstol.

Denna remiss har handlagts av hovrättspresidenten Anders Hagsgård och hovrättsrådet Ola Zetterquist, referent.

På hovrättens vägnar

Anders Hagsgård

Ola Zetterquist

² Se SOU 1972:15 s. 120 f.

³ Det är också detta synsätt som angavs som motiv för det första fallet av lagprövning i modernt hänseende, se rättsfallet Marbury v. Madison, 5 U.S. 137 (1803). I denna mening benämndes också den dömande makten som "the least dangerous branch of government", se Alexander Hamilton, The Federalist Papers [1788], no. 78 (The Judiciary Department).

⁴ Eivind Smith, SvJT 2000 s. 21.

⁵ Se, exempelvis, Mats Melin & Stefan Lindskog, Domstolarna bör vara den tredje statsmakten, Svenska Dagbladet 17 augusti 2023.